

Márton János

Többségi nyelvű iskolaválasztás székelyföldi magyar nemzetiségű diákok körében

1. Bevezető, előzmények

A kisebbségi iskolaválasztás kérdéskörét egy 2012-ben készült kutatás keretében már vizsgáltuk: akkor célcsoportunkat olyan magyar nemzetiségű szülők és gyerekek jelentették, akik az iskolaválasztáskor magyar tannyelvű intézmény mellett döntöttek. A tavalyi felmérés folytatásaként került sor 2013-ban arra a kutatásra, amelynek keretében olyan magyar vagy vegyes családból származó gyerekek iskolaválasztását vizsgáltuk, akik többségi tannyelvű intézményben tanulnak. Akárcsak a korábbi kutatásban, Erdélyben a tömbmagyar települést Gyergyószentmiklós jelentette.¹

Gyergyószentmiklóson román tannyelvű oktatás egyetlen iskolában, a Szent Miklós Líceumban szerveződik tizenhárom évfolyamon: előkészítő osztálytól tizenkettedik osztályig. Kutatásunk során az iskolában tanuló gyerekekkel és szüleikkel, valamint pedagógusokkal készítettünk interjúkat. A célcsoportot olyan hatodik és hetedik osztályos gyerekek jelentették, akiknek legalább az egyik szülőjük magyar nemzetiségű. A román iskolában a 2012/2013-as tanévben 365 gyerek tanult összesen 18 osztályban,² aki közül kb. 10-15%-nak magyar legalább az egyik szülője.³

Mivel a kutatás során több esetben is visszautasításba ütköztünk a megkeresett szülők részéről,⁴ kénytelenek voltunk kibővíteni a cél-

csoportot előbb az ötödik és nyolcadik osztályos, majd az elemi iskolás és középiskolás diákokkal és szüleikkel is. Végül nyolc félig strukturált interjú sikerült készíteni 2013. február-márciusban szülőkkel, diákokkal és pedagógusokkal. Az interjúkat három nagyobb tematikus blokk mentén dolgoztuk fel, ezeken belül pedig kisebb témakörök szerint vizsgáltuk a beiskolázás és az iskolaválasztás kérdéskörét: a román iskola helye a város és a térség oktatási piacán, az iskolaválasztás mozzanata és nyelvi kérdések.

2. Az iskola helye a város és a térség oktatási piacán

Gyergyószentmiklóson és a szűkebb vonzáskörzetébe tartozó néhány településen a Szent Miklós Líceum az egyetlen román tannyelvű iskola, amely előkészítő osztálytól tizenkettedik osztályig biztosítja az oktatást.⁵ A gyakorlat azt mutatja, hogy nyolcadik osztályig elsősorban helyi gyerekek járnak az iskolában, kilencedik osztálytól pedig kiegészítik a létszámot a Vaslábban élő diákok, valamint kisebb számban a szomszédos Neamț megyében található Gyergyóbékáson élő diákok. A megye északi térségében található román többségű községek (Várhegy, Salmás, Galócás, Bébor stb.) végzősei már inkább a maroshévízi iskolák fele orientálódnak, mivel az közelebb van számukra.

Mivel a város egyetlen román tannyelvű iskolájaként működik, a Szent Miklós Líceumra nem érvényes a körzetesítés, tehát diákjait a város bármely részéről toborozhatja. A tannyelvből fakadóan viszont különösebb versenyhelyzet nem tapasztalható a beiratkozás környékén. Az iskola létszáma nem sokkal haladja meg az önálló jogi személyiséghez szükséges 300 főt, továbbá finanszírozása a diákok létszámától függ, így nem igazán van lehetősége arra, hogy megválogassa a beiratkozó diákokat, és esetleg visszautasítsa őket.

⁵ A legközelebbi román tannyelvű 0-8. osztályos iskola a várostól 13 km-re található Vaslábban működik, ez az iskola viszont az utóbbi években komoly létszámproblémákkal küzd.

¹ A város és térsége etnikai összetételére, valamint a helyi iskolahálózatra vonatkozó adatokat lásd: Bodó Barna – Márton János: Magyar iskolaválasztás Erdélyben. *Kisebbségkutatás*, 2012/3. 421–424.

² Elemiben és felső tagozaton 11, középiskolában 7 osztály működik.

³ Az adatok egyik pedagógus interjúalanyunktól származnak.

⁴ Egyesek nem kívántak az iskolaválasztással kapcsolatos döntésükről beszélni, mások időhiányra hivatkoztak.

„Nem. Nincs amiből választani. Alig jön ki az évi egy, nagyon ritkán jön ki két párhuzamos osztály. Még kilencediktől se nagyon adódik ez a kérdés. [...] Annyira kevés a gyerek, hogy nincs szelekció. [...] Mindenütt, ha jó az anyag, akkor jól haladnak. Na most itt az van, hogy nincs semmiféle szelekció, merthogy nem engedheti meg magának az iskola. Merthogy gyermeklétszám után élnek. Én azt mondom, hogy abból, ami adva van, jól gazdálkodik.” (pedagógus)

A viszonylag alacsony diáklétszám ellenére az iskolára nem jellemző, hogy gyerekeket toborozna, semmiféle olyan módszert nem alkalmaz saját népszerűsítésére, amelyet a városban működő magyar általános iskolák alkalmaznak (pl. nyílt napok, városi szintű szülői értekezletek első osztályba iratkozó gyerekek szülei számára, stb). Ennek az lehet a magyarázata, hogy mint az egyetlen román tannyelvű intézmény a városban és közvetlen környékén, nincs konkurenciája.⁶

A szelekció hiánya ellenére az iskola sem infrastruktúráját, sem pedagógusai szakképzettségét, sem az eredményességet tekintve nincs jelentősen jobb vagy rosszabb helyzetben a városban működő hasonló iskolákhoz képest. Pedagógusok és szülők is egyetértettek abban, hogy az iskolában az oktatás színvonala jónak mondható, és a diákok eredményei is jók. Példaként került szóba, hogy szinte minden évben van néhány diák, akik országos vagy nemzetközi szintű tantárgyversenyeken vesznek részt és jó eredményt érnek el.

A szubjektívnek tekinthető szülői és pedagógusi véleményeken túl, az iskola színvonalának egyik fokmérője lehet a záróvizsga eredmények és a továbbtanulási mutatók alakulása. Az alábbiakban a román iskola záróvizsga és továbbtanulási eredményeit vizsgáljuk meg, összehasonlítva a város magyar tannyelvű iskoláival, előbb az általános iskola utolsó évfolyamára, majd az érettségire vonatkozóan.

⁶ Nyilván arra van példa, hogy román nemzetiségű vagy vegyes házasságban élő szülők gyerekei a város valamelyik magyar tannyelvű iskolájába iratkoznak, viszont ez még mindig kevésbé jellemző, mint a fordítottja.

1. táblázat. Nyolcadikos záróvizsga eredmények a gyergyószentmiklósi iskolákban az elmúlt két évben⁷

Iskola neve	2011 ¹						2012 ²					
	Végzős diákok száma	Vizsgaátlag (iskolaszintű)	Továbbtanulás (%)				Végzős diákok száma	Vizsgaátlag (iskolaszintű)	Továbbtanulás (%)			
			elméleti	szakközép	magyarul	románul			elméleti	szakközép	magyarul	románul
Fogarassy	71	7,88	59,3	40,7	94,4	5,6	74	7,60	50	50	100	–
Vaskertes	50	7,37	33	67	96	4	53	6,72	64,2	35,8	96,2	3,8
Kós Károly	12	7,08	25	75	100	–	29	7,19	34,5	63,5	100	–
Szent Miklós	33	8,14	100	–	–	100	25	7,87	100 ³	–	–	100

¹ Saját számítás az Admiterea în licee – 2011 (<http://admitere.edu.ro/2011/>) adatai alapján.

² Saját számítás az Admiterea în licee – 2012 (<http://admitere.edu.ro/2012/>) adatai alapján.

³ Egy diák kivételével mindenki a Szent Miklós Líceumban folytatta tanulmányait.

Láthatjuk (1. táblázat), hogy a nyolcadik osztályos záróvizsgán az elmúlt két tanévben a Szent Miklós Líceum diákjai szerepeltek a legjobban a városban: a vizsgajegyeikből kiszámított ún. iskolai-átlag kb. negyed jeggyel volt jobb, mint a legjobban szereplő magyar tannyelvű általános iskoláé, és több mint egy jeggyel, mint a leggyengébben szereplő iskoláé.

Ami a továbbtanulást illeti, a Szent Miklós Líceumban végzett nyolcadikos diákok szinte kizárólag elméleti profilú középiskolai osztályokban folytatják tanulmányaikat, kivétel nélkül román nyelven. Az is megállapítható, hogy a gyergyószentmiklósi román iskola középiskolai tagozata számára saját diákjai jelentik a legbiztosabb utánpótlási forrást, másrészt az iskola diákjai körében nem jellemző a tannyelv-váltás, vagyis az, hogy valaki román nyelven elvégzett általános iskolai szintet követően magyar középiskolába iratkozzon. Ennek az ellenkezőjére viszont – amikor magyar általános iskolában végzett diákok választanak román tannyelvű középiskolát – az elmúlt két tanévben volt néhány példa. Ugyanakkor az is látszik, hogy a magyar iskolákban végzett nyolcadikos diákok

⁷ Az adatok nem tartalmazzák a művészeti középiskolákban továbbtanuló diákok eredményeit, akiknek a záróvizsga mellett kizáró jellegű vizsgát is kell tenniük művészeti kompetenciáik igazolására.

körében, iskolától és tanévtől függően 25-64,2% között mozog az – elvileg nagyobb presztízzsel bíró – elméleti oktatásban továbbtanuló diákok aránya, ami jócskán elmarad a román iskolára jellemző aránytól.⁸

2. táblázat. Érettségi eredmények a gyergyószentmiklósi iskolákban az elmúlt két évben⁹

Iskola neve	2011 ¹			2012 ²		
	Végzős diákok száma ³	Vizsgaátlag (iskolaszintű) ⁴	Átmenési arány ⁵	Végzős diákok száma	Vizsgaátlag (iskolaszintű)	Átmenési arány
Salamon Ernő	141	8,04	97,2	142	7,41	64,1
Batthyányi Ignác	119	7,03	93,2	63	6,55	6,3
Gépgyártó	137	6,94	67,9	99	7,04	2
Szent Miklós	52	7,5	78,8	32	7,94	43,7

¹ Saját számítás a Bacalaureat 2011 (<http://bacalaureat.edu.ro/2011/index.html/>) adatai alapján.

² Saját számítás a Bacalaureat 2012 (<http://bacalaureat.edu.ro/2012/>) adatai alapján.

³ Magában foglalja a vizsgára beiratkozott, de meg nem jelent diákokat is.

⁴ Csak az érettségi vizsgán átment diákok átlagai alapján került kiszámításra.

⁵ A legalább 6-os, átmenőnek számító átlagjegyet elért diákok aránya a vizsgára beiratkozott diákok számához viszonyítva.

A gyergyószentmiklósi román iskola diákjai az érettségi vizsgán is jól szerepeltek: még ahogy bizonyos mutatók tekintetében el is maradnak a város legnagyobb presztízzsel bíró középiskolája, a Salamon Ernő Elméleti Líceum diákjaihoz képest (lásd 2. táblázat), általában megelőzik a városban működő két szakközépiskolát. Sőt, 2012-ben a vizsgán sikeresen szereplő diákok átlagait tekintve még a magyar elméleti líceumot is megelőzték.

A záróvizsga eredmények is igazolják tehát az interjúalanyaink által megfogalmazott véleményt, miszerint a román iskola nem tekinthető gyengébbnek a városban működő magyar tannyelvű iskolákhoz képest.

⁸ Nyilván ehhez az is hozzájárul, hogy a városban és környékén a román nyelvű szakközépiskolai kínálat igencsak szegényes, valamint az is, hogy a Szent Miklós Líceumban több középiskolai helyet hirdetnek meg, mint ahány nyolcadik osztályos diák végez az iskolában, így a gyerekek számára az elméleti oktatásban való továbbtanulás tűnik a legésszerűbb választásnak.

⁹ Az adatok csak az első, nyári vizsgaidőszak eredményeit tartalmazzák, az őszi pótvizsgaidőszak adatait nem.

3. Az iskolaválasztás mozzanata

a) Az iskolaválasztást befolyásoló tényezők

Az iskolaválasztás mozzanatát elsősorban a szülők és a gyerekek szemszögéből közelítjük meg, árnyalva ezt a pedagógusok által megfogalmazott véleményekkel. A román tannyelvű iskola esetében az iskolaválasztást befolyásoló tényezőknek egy viszonylag szűk vetületét tükrözik vissza az elkészült interjúk. Akár azt is kijelenthetjük, hogy a gyerekeiket román iskolába írató magyar szülők esetében az iskolaválasztást egyetlen fő szempont befolyásolja döntően: a nyelvi tényező. Ez tulajdonképpen azt az igényt jelenti, hogy a gyerekek minél magasabb szinten elsajátítsák az államnyelvet, és ennek köszönhetően a későbbiekben, többségi környezetben – akár az egyetemen, akár más élethelyzetekben – jobban boldoguljanak. A szülők tehát a következőképpen indokolják azt, hogy román tannyelvű iskolát választottak gyerekeik számára:

„Azért, hogy a két nyelv [a román és a magyar] legyen alap, ha álmaiban felköltik, akkor is tudja mind a kettőt. Érvényesülni sokkal jobban lehet.” (szülő)

„Többnyire ez, hogy Romániában élünk, s ki lehet lépni Gyergyó határain, már bárhol azt kéri, egy hivatalban, mindenhol már románul szólnak hozzád.” (szülő)

Interjúalanyaink többsége úgy gondolja, hogy a román nyelv elsajátítása a magyar tannyelvű iskolákban nem lehetséges olyan szinten, mint egy román tannyelvű iskolában. Ennek elsősorban az az oka, hogy a gyerekek a mindennapi élethelyzetekben nem kényszerülnek a román nyelvű kommunikációra, iskolán kívül még a román ismerőseikkel és barátaiikkal is többnyire magyarul beszélnek – mivel ezek általában jobban beszélnek magyarul, mint a magyar gyerekek románul –, így nem igazán adódik lehetőség számukra az államnyelv gyakorlására. Ezzel szemben a román tannyelvű iskolákban román nyelven tanulnak minden tantárgyat, a diákok románul kommunikálnak a pedagógusokkal és az esetek többségében társaikkal is. Ezt az érvet a szülők saját iskolai életútjukra visszavetítve különösen érvényesnek látják:

„K: S úgy gondolod, hogy a magyar iskolában nem tudna annyira megtanulni románul?

V: Abszolút. Tehát ahhoz, hogy te úgy tudjál beszélgetni, ahhoz neked napi szinten kell, ahhoz gyakoroljad. Mert én is tudtam valamikor, nem azt mondom, hogy nem tanultunk az iskolában románul, mert azért tudtam, de ahogy nem gyakorlod, vége.” (szülő)

Pedagógusi interjúban került szóba egy másik tényező, ami befolyásolhatja az iskolaválasztást: a magyar nyelv és irodalom tantárgy hiánya miatti kevesebb óraszám, és ezáltal kisebb teher a diákokon. A román iskolában tanuló gyerekeknek nemcsak kevesebb órájuk van egy héten, mint a magyar iskolában tanuló társaiknak, hanem nyolcadik osztályban és érettségien is eggyel kevesebb tárgyból kell vizsgáznuk. Azt nehéz eldönteni, hogy ez ténylegesen mennyire befolyásolja az iskolaválasztást, ugyanis az általunk megkérdezett szülők egyike sem említette ezt a problémát. Amikor viszont rákérdeztünk, volt, aki elképzelhetőnek tartotta, hogy egyes szülőknél ez is számít a döntéshozatalban.

A teljesen magyar nemzetiségű családokban tehát elsősorban a román nyelv megfelelő szintű elsajátítása az iskolaválasztást befolyásoló fő tényező, ezzel szemben a vegyes családokban, ahol az egyik szülő magyar, a másik szülő román nemzetiségű, egy másik tényező is előtérbe kerül. Interjúalanyaink körében ugyan csak egy vegyes házasságban élő szülőt sikerült megkérdeznünk, de mind az idej, mind a tavalyi kutatásban több interjúalanyunk (szülők és pedagógusok egyaránt) esetében szóba került ez a kérdés. Ők általában kétféleképpen közelítik meg a problémát: egyrészt vannak, akik azt látják, hogy a vegyes házasságokban az iskola nyelvének kiválasztása elsősorban attól függ, melyik szülő a domináns a családban. Mások szerint viszont az iskolaválasztást inkább befolyásolja az, hogy melyik szülőnek van több ideje foglalkozni a gyerekekkel a tanulás során, és általában a szóban forgó szülő anyanyelvének megfelelő iskolát választanak.¹⁰

¹⁰ A kutatás során megkérdezett vegyes házasságban élő édesanya szerint náluk mindenképpen befolyásolta a döntéshozatalt az, hogy ő tanul a gyerekekkel, és mivel román nemzetiségű, úgy döntöttek, így könnyebb lesz számára és a gyerekek számára is.

A magyar tannyelvű iskolákban végzett korábbi kutatásból az derült ki, hogy iskolaválasztáskor a szülőket elsősorban két tényező befolyásolja: az első osztályt kezdő pedagógus személye, valamint az iskola hírneve és szakkínálata.¹¹ A román iskolában tanuló magyar gyerekek esetében ezek a tényezők nem befolyásolják az iskolaválasztást, legalábbis interjúalanyaink közül ezt senki nem erősítette meg. Szintén nem játszanak kulcsszerepet az iskolaválasztásban egyéb olyan tényezők – mint pl. az iskola közelsége,¹² az iskola infrastruktúrája és felszereltsége, szakképzett pedagógusokkal való ellátottság, az iskolában oktatott idegennyelv, vagy esetleg a magyar állam által biztosított oktatási-nevelési támogatás –, amelyek már a korábbi kutatás során is másodlagosnak mutatkoztak. Nem azért, mert esetleg ezek a szempontok nem lennének fontosak a szülők számára, hanem inkább azért, mert ezen a téren a városban működő iskolák között nincsenek akkora különbségek, amik jelentősen jobb helyzetbe hoznák egyik vagy másik intézményt.

b) Óvodai előzmények iskolaválasztás előtt

Az iskolaválasztás kapcsán mindenképpen érdemes megvizsgálni, hogy a gyerekek milyen óvodában jártak. Ezen a téren szintén nagy változottságot mutatnak nemcsak az idej, hanem a tavalyi kutatás tapasztalatai is. A román iskolában tanuló magyar gyerekek körében általában két esettel találkoztunk: néhány szülő már óvodában is román tannyelvű csoportot választott gyereke számára, úgymond tudatosan készülve a román nyelvű iskoláztatására, más szülők viszont magyar óvodába írták gyerekeiket, úgy gondolva, hogy ezáltal biztosítják számukra azt, hogy magyarul is megtanuljanak. Ez utóbbi egyfajta lelkiismereti döntésnek tűnik, mintha ezzel próbálnák kompenzálni a szülők azt, hogy gyerekeik román iskolában fog tanulni.

¹¹ Lásd erről a korábbi kutatás beszámolóját: Bodó – Márton, 2012. Magyar iskolaválasztás Erdélyben, i.m. 430–435.

¹² A kutatásban résztvevő szülők lakhelye kivétel nélkül távolabb van a román iskolától, mint a legközelebbi magyar iskolától.

Hogy az óvoda tannyelvének milyen hatásai lesznek az iskolai évek alatt, erről megoszlanak a vélemények. Az egyik megkérdezett szülő, aki nemcsak román iskolába, hanem román óvodába is íratta gyerekeit, úgy véli, hogy ez mindenképpen pozitívan éreztette hatását az iskolában, hiszen gyereke már az óvodában elsajátított egy alapszintű román szó-kincset, emellett a román nyelvű társalgáshoz is hozzászokott.¹³ Az anya véleményét a gyerek is osztja:

„K: Hogy érzed, amikor az iskolába kerültél, mennyire volt szokatlan, hogy románul tanultok?

V: Nem volt nehéz. Az óvoda után már nem volt nehéz... ” (gyerek)

Hasonló helyzetre reflektál a román iskola egyik pedagógusa, aki azon a véleményen van, hogyha a szülők román iskolába szeretnék írni gyerekeiket, célszerű, ha már az óvoda is román nyelvű, ugyanis így sokkal könnyebben boldogul majd az iskolában. Szerinte ugyanis nem egyszer előfordul, hogy a magyar óvodába járó, majd román iskolába iratkozó gyerekek első osztályban komoly nehézségekbe ütköznek.

„A szerencsésebb esetben én azt mondom, hogy a tanítónénik értenek magyarul és kíváncsiak, hogy a gyerek valamit megértsen és felfejlődjön annyira, hogy... jó, az első osztályos anyag könnyű, nagyon könnyű, de hogyha valakinek még az alapokat kell magyarázni, akkor nagyon le tud maradni. Mindenképpen jó volna, hogy az a gyermek, aki román iskolába jön, már az óvodát románul végezze. Ezt nem szokták így érezni a szülők, én azt látom, hogy azt mondják, hogy járjon magyar óvodába, s aztán menjen román iskolába, s akkor tud mindent, s közben az lesz belőle, hogy nem tud semmit.” (pedagógus)

¹³ A családban mindkét szülő magyar nemzetiségű, otthon pedig magyarul beszélnek egymás között.

Ezt a véleményt nem mindenki osztja maradéktalanul, egyesek szerint a román tannyelvű óvodáztatás inkább csak első osztályban érezteti hatását, utána már a magyar óvodában végzett gyerekek is felzárkóznak:

„Ők azt mondják, hogy könnyebb legyen a román az iskolában. De szerintem ott nagycsoportig, előkészítőig annyira nem kerül magas szintre. Jó, az neki elsőben, maximum másodikban megkönnyíti a románt annyira, hogy unja a román órát, mert ő azt már tudja, de tovább szerintem nem.” (szülő)

4. Nyelvi tényezők

Kutatásunk során az iskolaválasztás kapcsán próbáltunk választ kapni nyelvi vonatkozású kérdésekre is, elsősorban az iskolában folyó államnyelv-oktatásra és az anyanyelvórákra vonatkozóan.

Az államnyelv oktatásának színvonalát és az azzal való elégedettséget feszegető kérdéseink szinte nem is tűntek relevánsnak, hiszen minden interjúalanyunk egyértelműnek vette, hogy a román tannyelvű iskolában a gyerekeknek nagyobb lehetősége nyílik a román nyelv elsajátítására. Nem feltétlenül azért, mert magasabb színvonalon folyik az nyelvoktatás, vagy esetleg felkészültebbek lennének a tanárok, mint a magyar tannyelvű iskolákban, hanem sokkal inkább azért, mert míg utóbbiakban többnyire csak a román órákon hallanak román beszédet a gyerekek, a román tannyelvű iskolákban minden tárgyat románul tanulnak, valamint a pedagógusokkal és társaikkal is románul kommunikálnak.

Ugyanakkor többnyire abban is egyetértés van, hogy az első években a magyar gyerekek számára ez plusz erőfeszítést is jelent román anyanyelvű társaikkal szemben, főként a teljesen magyar családokban, ahol otthon is magyar nyelven kommunikálnak.

Az egyik általunk megkérdezett pedagógus osztja azt a véleményt is, hogy a magyar gyerekeknek valóban nagyobb esélyük van román iskolában elsajátítani az államnyelvet, mint magyar iskolában, szerinte azonban ezeknek a gyerekeknek a többsége – elsősorban azok, akik

teljesen magyar környezetben élnek és a családban is magyarul beszélnek – ennek ellenére nem képes gondolkodni is megtanulni románul. Emiatt nagyon sok magyar gyerek gyengébben teljesít román iskolában, mint azt tenné saját anyanyelvén, nem képes ugyanis ugyanolyan szinten kibontakoztatni képességeit.¹⁴

„... egyszerűen nem bír felzárkózni, és nem képes a képességeinek azt a szintjét adni, amire képes lenne jobb helyeken, tehát hogyha a saját anyanyelvén gondolkodna. Én azt látom, hogy nagyon sok gyermek a negyedik osztály végére gyönyörűen megtanul románul, de nem fog románul gondolkodni. Tehát negyedik osztály végére pl. fog tudni írni egy szép fogalmazást, de csak magyar gyermekhez viszonyítva lesz nagyon jó, a román gyermekekhez viszonyítva csak egy gyenge átlagos lesz, vagy egy átlagos. Annál a magyarnál jobb lesz, aki magyar iskolában tanulja a román nyelvet, föltétlenül, de a románoknál viszont gyengébb lesz.” (pedagógus)

Hogy ennek mekkora a valóságtartalma, nehéz megítélni, és mindenképpen túlzásnak érezzük az általánosítást, de minden bizonnyal vannak olyan román iskolában tanuló magyar gyerekek, akik hasonló helyzettel szembesülnek. Az általunk megkérdezett magyar szülők és gyerekek ezt így nyíltan nem mondják ki, de arra voltak utalások, hogy több szempontból is hátrányban vannak román anyanyelvű társaikhoz képest, és elismerik, hogyha magasabb szinten akarnak teljesíteni, akkor ez általában több tanulást, munkát igényel részükről.

Végezetül az anyanyelv oktatásának kérdésére térnénk ki. A romániai oktatási jogszabályok lehetővé teszik, hogy a többségi iskolában járó kisebbségi diákok fakultatív oktatás keretében tanulhassák anyanyelvüket heti három-négy órában. Az általunk vizsgált román iskolában nem tanítanak magyar nyelvet és irodalmat a magyar nemzetiségű gyerekek számára, az általunk megkérdezett szülők pedig nem is tudtak erről a

¹⁴ Erre a 2012-es kutatásunk során egy magyar iskolában oktató pedagógus is rámutatott. Lásd erről bővebben: Bodó – Márton, 2012. Magyar iskolaválasztás Erdélyben, i.m. 437–438.

lehetőségről. Az egyik pedagógus viszont – aki egyébként szintén nem hallott a jogszabályok biztosította lehetőségről – megemlítette, hogy néhány évvel ezelőtt volt rá példa, hogy a szülők kérvényezték és az egyik évfolyam opcionális tantárgyként tanulta a magyar nyelvet.¹⁵ Egyébként ő is úgy véli, a szülők nem tudnak a lehetőségről, az iskola részéről erre vonatkozó tájékoztatást nem kaptak, ugyanakkor viszont, nem is biztos, hogy kérvényeznék, mivel úgy gondolják, hogy gyerekeik amúgy is megtanulnak magyarul. A szülők ezzel a kérdéssel kapcsolatban nem foglalnak egyértelműen állást. Egy elemi iskolás gyerek édesanyja – aki egyébként elismeri, hogy a román iskolába, és azt megelőzően román óvodába járó gyereke nem mindig beszél helyesen magyarul, annak ellenére, hogy a családban magyarul beszélnek –, úgy gondolja, hogy ő is képes lesz megtanítani magyarul írni és olvasni a gyereket.

„K: Annak látod-e hátrányát, hogy az iskolában magyar nyelvet nem tanulnak? Ugye magyar nyelv és irodalom óra nincs, ennek lesz-e szerinted valamilyen hátránya később?

V: Hát, mit tudom, amíg nem fogom én megtanítani írni-olvasni, addig biztos lesz, mert azért mond helytelen dolgokat magyarul. De aztán amikor odakerülünk, hogy vágja a román írást-olvasást, minden, akkor megtanítom magyarul írni-olvasni. Csak addig nem akarom összezavarni.” (szülő)

A fenti beszélgetésből, de a többi interjúból is kiolvasható, a szülők különösebben nem aggódnak amiatt, hogy gyerekeik nem tanulják iskolai keretek között a magyar nyelvet, mivel szerintük a családban és a hétköznapi életben – baráti körben, de egyébként a mindennapi interakciók során bárhol – megfelelő szinten képesek megtanulni magyarul.

¹⁵ Ez nem a törvény által biztosított lehetőség, a fakultatív nyelv esetében ugyanis a gyerekek jegyet is kapnak és vizsgáznuk is kell belőle, míg az opcionális nyelvtanulás az iskolai programon kívül zajlik.

5. Összegzés

A székelyföldi kisvárosban 2013-ban készült kutatásunk rámutatott arra, hogy a román iskolába iratkozó magyar gyerekek esetében – ott ahol mindkét szülő magyar nemzetiségű – az iskolaválasztás mozzanata szinte egyetlen tényezőre szűkíthető: elsősorban azért választanak román tannyelvű iskolát, mert így látják biztosítottnak, hogy gyerekeik jól megtanuljanak románul, és a későbbiekben, román környezetbe kerülve jobban érvényesüljenek. Azt illetően is egyetértés van interjúalanyaink között, hogy magyar iskolában a gyerekek nem tudnak olyan szinten elsajátítani az állam nyelvét, mint román iskolában, elsősorban azért, mert a döntően magyar többségű városban kevés lehetőségük van románul beszélni, a mindennapi élethelyzetekben gyakorolni a nyelvet. Ezzel szemben a román iskolában minden tárgyat románul tanulnak, a tanárokkal és társaikkal is többnyire románul beszélnek, így ott a román nyelvű kommunikáció napi szintű.

A egyes házasságok esetében belép egy másik tényezőpáros is az iskolaválasztás kapcsán: a domináns szülő szerepe, valamint annak a szülőnek az anyanyelve, aki otthon segít a gyerekeknek a tanulásban. Hogy ezek közül melyik érvényesül jobban, arról megoszlanak a vélemények.

Ezzel szemben az interjúkból jól körvonalazódik, hogy azok a tényezők, amelyek a magyar iskolát választó szülők esetében leginkább befolyásolják az iskolaválasztást – legalábbis a korábbi kutatás tapasztalatai alapján –, a román iskolát választó szülők esetében nem játszanak elsődleges szerepet. Itt főként a tanító személyét, valamint az iskola hírnevét és szakkínálatát említhetjük meg. Hasonlóképpen, több más olyan tényező, amely a magyar iskolát választók körében sem kapott nagy hangsúlyt – az iskola közelsége, felszereltsége, infrastruktúrája, szakképzett pedagógusok, stb. –, a román iskolát választók körében is másodlagosnak bizonyul. Nem feltétlenül azért, mert ezek esetleg nem számítanának a szülők és gyerekek számára, hanem azért, mert ezen a téren a városban működő magyar általános iskolák és a román iskola között nincsenek számottevő különbségek.

Bodó Barna

Magyar fiatalok többségi iskolaválasztása Aradon

Bevezetés

A Kárpát-medence négy nagyrégiójára kiterjedő kutatásunknak második szakaszában¹ a többségi (román, szlovák, szerb, ukrán) iskolát választó kisebbségi léthelyzetben élő magyar fiatalok döntéseinek a körülményeit és motivációit vizsgáltuk. A kutatás alapkérdése – az iskolaválasztás – az asszimilációra utal. Hozzáidomulás valamihez, belépés egy a szülőktől eltérő etnikai csoportba, e másik csoport értékeinek és viselkedési mintáinak átvétele: ez a folyamat az iskolával, az iskolaválasztással kezdődik. Iskolás kora előtt mindenkire elsődlegesen családi környezete hat. Az asszimilációs folyamatnak tehát első, egyértelműen azonosítható döntése az iskolaválasztáshoz köthető.

A nemzetépítő állam számára, különösen Közép-Kelet-Európában, a társadalmi-etnikai homogenitás elsődleges, kiemelt fontosságú volt és többnyire mindmáig az – bár a nagypolitika ezt tagadni kívánja. A térségben nincs olyan ország, amely története során ne asszimilált volna kisebbségeket. A nemzetépítés általános velejárója az asszimiláció. Ezért nevezik olykor az asszimiláció békés formáját természetesnek – ami soha nem lehet az. Hiszen, ha valakit a politika nyomása vagy közvetlen társadalmi környezete arra indít, hogy kilépjen elődei kultúrájából, ősei hagyományait odahagyja – az természetes nem lehet. A kérdés csak az: politikai program alapján zajlik, avagy a társadalom strukturális asszimilációs nyomása hozza létre. A politikai program lehet nyíltan vállalt, diszkriminatív, mint Romániában 1877 után Dobruzsza esetében.² Az

¹ Korábbi kutatásunkat lásd: Bodó Barna – Márton János: Magyar iskolaválasztás Erdélyben. *Kisebbségkutatás*, 2012/3. 418-472.

² Iordachi, Constantin: “The California of the Romanians”: The Integration of Northern Dobrogea into Romania, 1878-1913. In: *Nation-Building and Contested Identities. Romanian & Hungarian Case Studies*, Iași: Polirom: Budapest, Regio Books, 2001. 121-153.